

Особливості соціально-психологічної адаптованості спортсменів 12-14 років в ігрових видах спорту

Гант О. Є., Гончаренко В. В., Чжоу М.

Харківська державна академія фізичної культури

Анотація. Мета дослідження – оцінити рівень соціально-психологічної адаптованості спортсменів 12-14 років в ігрових видах спорту, для подальшої розробки програми індивідуальної психологічної підготовки юних гравців. **Матеріал та методи дослідження:** аналіз науково-методичної літератури, психодіагностичний метод (методика «Методика оцінки соціально-психологічної адаптованості, К. Роджерс і Р. Даймонд», в адаптації Т. В. Снегирьової). Було проведено психодіагностичне обстеження спортсменів ігрових видів спорту 12-14 років в кількості 80 осіб. Визначено, що серед спортсменів 12-14 років ігрових видів спорту є гравці «групи ризику», для яких характерні низький рівень адаптованості, високий рівень не прийняття себе та інших, всі ці характеристики у спортсменів «групи ризику» поєднуються з високим рівнем емоційного дискомфорту, низьким рівнем зовнішнього та внутрішнього контролю, з високим рівнем відомості, та високим рівнем ескапізму, що в цілому детермінує не здатність відповідати за свою поведінку. Показано, що в групі спортсменів 12-14 років ігрових видів спорту є гравці з низьким рівнем соціальної компетентності, саме вони потребують корекційної психологічної роботи за індивідуальною програмою, для формування у них як адекватної самооцінки та здорових форм поведінки, високого рівня потреби у досягненні результатів, усвідомлення ресурсних сторін своєї особистості, усвідомлення цінності себе та інших. в групі спортсменів 12-14 років ігрових видів спорту є гравці, які потребують корекційної психологічної роботи за індивідуальною програмою, для формування у них як адекватної самооцінки та здорових форм поведінки, високого рівня потреби у досягненні результатів, усвідомлення ресурсних сторін своєї особистості, усвідомлення цінності себе та інших.

Ключові слова: психологічна підготовка; соціально-психологічна підготовка; спортивні ігри; юні спортсмени.

Вступ. Вивчення соціально-психологічних чинників успішності психологічного супроводу юних спортсменів, зокрема гравців спортивних команд, та визначення індивідуальної траєкторії психологічної підготовки кожного гравця в команді є важливим напрямом у сучасній психологічній спортивній науці (Гант, & Чжоу, 2020).

Спортивні ігри виступають як соціальна форма організації спільної діяльності з досягнення загальної мети. Безперечно, кожний колектив гравців представляє соціальну мікросистему зі своїм розподілом ролей і характером взаємовідношень між учасниками (Вознюк, 2017).

Крім того, особливості взаємодії

між членами команди є однією із психологічних характеристик в ігрових видах спорту, а то як саме, себе може проявити кожний спортсмен, яка є важливим фактором, що детермінує високу результативність в тренувальній та змагальній діяльності (Ляшенко, Кожанова, & Корж, 2020). За допомогою інтегральної оцінки тренер визначає рівень різних сторін підготовленості гравців, в тому числі і їх психологічної підготовленості, а саме: індивідуально, в середньому по команді, а також, диференційовано по групах спортсменів з однаковими ознаками (Ляшенко, Кожанова, & Корж, 2020; Помещикова, Пащенко, & Кудімова, 2016; Помещикова, Коваль, & Кадигроб, 2016). Рівень соціально-психологічної адаптації юних спортсменів тісно пов'язаний з їх психологічними характеристиками і

детермінує особливості їх поведінки у команді.

Вивчення особливостей процесу соціально-психологічної адаптації гравців в команді, як складової, індивідуальної траєкторії психологічної підготовки юних спортсменів набуває сьогодні все більшої актуальності у зв'язку з підвищенням вимог до ефективної результативної діяльності в усіх періодах річного макроциклу (Ажиппо, 2016; Ляшенко, Кожанова, & Корж, 2020). Соціально-психологічну адаптацію розуміємо як процес активного пристосування особистості до вимог середовища та спортивного колективу. Процес адаптації відбувається шляхом поєднання неусвідомлюваного та свідомого моделювання власної поведінки як індивідуальної стратегії та ситуативної тактики з метою досягнення бажаного результату. На формування бажаної мети та способів її досягнення впливають зовнішні та внутрішні соціальні регулятори (Галецька, 2003). Зовнішніми соціальними регуляторами в спортивній команді є норми поведінки, правила, вимоги та побажання й очікування щодо поведінки гравців. Внутрішніми соціальними регуляторами юних гравців є інтереси, потреби, ціннісні та сенсожиттєві орієнтації, які разом визначають життєві цілі, критерії оптимуму соціальної адаптації та індивідуально прийнятні способи й форми соціальної адаптації (Галецька, 2003). Всі психологічні чинники, які визначають особливості соціально-психологічної адаптованості юних гравців в команді, починаючи з психологічних властивостей особистості, індивідуальних когнітивних стилів опрацювання інформації, копінг-стратегій та способів й тенденцій емоційно-поведінкового реагування потребують індивідуальної корекції в процесі психологічної підготовки спортсменів (Галецька, 2003).

Усі індивідуально-психологічні властивості юних спортсменів визначають потенційну адаптивність їх як гравців, їх здатність незалежно від об'єктивної важкості ситуації та суб'єктивного

оцінювання її значущості (на тренуванні та змаганнях) мобілізувати власні ресурси, адекватно моделювати оптимальні поведінкові стратегії і гнучко реагувати на зміни ситуації у грі, і на різних етапах тренувально-змагальної діяльності слід враховувати при створенні програм психологічної підготовки команди (Гант, & Чжоу, 2020; Галецька, 2003). Адаптивність як індивідуальна властивість і характеристика окремого гравця є тією буферною зоною, що сприятиме успішності тренувально-змагальної діяльності всієї спортивної команди. От же, важливою ланкою у системі підготовки спортсменів є формування соціально-психологічної адаптованості спортсменів 12-14 років в ігрових видах спорту. Також слід вказати, що високий рівень соціально-психологічної адаптованості, який детермінує максимальну взаємодію в команді на тренуваннях та змаганнях, має місце лише при реалізації індивідуального підходу в психологічній підготовці спортсменів. Незважаючи на велику значущість індивідуалізації психологічної підготовки спортсменів, зараз в спортивній психологічній науці практично невивченим залишається питання про рівень соціально-психологічної адаптованості юних спортсменів при визначенні індивідуальної траєкторії психологічної підготовки в ігрових видах спорту. Все це і зумовило актуальність нашого дослідження.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами. Дослідження проводилося за темою дисертаційних досліджень: «Формування соціально-психологічного клімату в команді футболістів, на етапі попередньої базової підготовки», «Індивідуалізація психологічної підготовки спортсменів 12-14 років протягом річного макроциклу» на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Мета дослідження – оцінити рівень соціально-психологічної адаптованості спортсменів 12-14 років в ігрових видах спорту, для подальшої розробки програми індивідуальної психологічної підготовки

юних гравців. Відповідно до поставленої мети вирішувалися такі завдання: вивчити особливості процесів адаптації до вимог колективу у спортсменів 12-14 років в ігрових видах спорту, визначити особливості відповідальності за свою поведінку спортсменів 12-14 років ігрових видів спорту; оцінити особову активність, гнучкість, соціальну компетентність спортсменів 12-14 років ігрових видів спорту.

Матеріал та методи дослідження.

Проведено психодіагностичне дослідження спортсменів 12-14 років, у кількості 80 осіб, які займаються ігровими видами спорту. Для обґрунтування актуальності теми проводили теоретико-методологічний аналіз проблеми. Для оцінки рівня соціально-психологічної адаптованості юних спортсменів

використовували «Методику оцінки соціально-психологічної адаптованості, К. Роджерс і Р. Даймонд», в адаптації Т. В. Снегірьової (Змановская, 2006).

Результати дослідження та їх обговорення. За результатами методики оцінки соціально-психологічної адаптованості, К. Роджерс і Р. Даймонд, в адаптації Т. В. Снегірьової, ми мали змогу оцінити модель відносин юних спортсменів в команді, а також особливості та здатності юних гравців відповідати за свою поведінку, реалістичну оцінку себе і навколишньої дійсності, особистісну активність, гнучкість.

Результатами методики оцінки соціально-психологічної адаптованості, К. Роджерс і Р. Даймонд, в адаптації Т. В. Снегірьової, представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Результати оцінки рівнів соціально-психологічної адаптованості гравців 12-14 років

Шкали	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Адаптивність	55,14±1,37	109,87±4,04	187,78±2,29
Деадаптивність	179,00±1,89	117,68±4,82	48,74±3,24
Прийняття себе	11,45±0,63	36,16±1,41	58,5±1,63
Не прийняття себе	38,00±0,30	25,62±0,78	37,4±0,34
Прийняття інших	10,14±0,26	20,88±0,62	31±0,14
Не прийняття інших	36,85±0,37	25,21±22	9,95±0,54
Емоційний комфорт	11,25±0,73	21,08±0,70	37,64±0,15
Емоційний дискомфорт	37,57±0,35	23,78±0,87	11,91±0,37
Внутрішній контроль	19,44±0,93	-	42,95±1,52
Зовнішній контроль	30,21±0,98	-	13,66±1,40
Домінування	17,33±0,21	11,93±0,38	16,00
Відомість	10,10±0,50	21,25±0,59	31,67±0,49
Ескапізм	-	19,48±0,58	14,41±1,90
Щирість	-	-	25,22±1,18

Як показано в табл. 1, коефіцієнт соціально-психологічної адаптованості юних спортсменів ігрових видів спорту, оцінювався за сумою позитивних (i+) висловів, розсортованих за різними полярними шкалами. Критерії адаптованості юних спортсменів ігрових видів спорту, частково співпадали з критеріями особової зрілості, в їх числі: відчуття власної гідності і уміння

поважати інших членів команди, відвертість реальній практиці діяльності (тренувальному та змагальному процесам) і відносин, розуміння своїх проблем і прагнення оволодіти, справитися з ними. За критеріями деадаптації були діагностуванні наступні особистісні характеристики юних спортсменів: неприйняття себе та інших, наявність захисних бар'єрів в осмисленні свого

актуального досвіду, уявне вирішення проблем, негнучкість.

Аналіз результатів розподілу юних спортсменів за результатами методики оцінки соціально-психологічної адаптованості, К. Роджерс і Р. Даймонд, в

адаптації Т. В. Снегіррової, за шкалами адаптованості, прийняття себе та не прийняття себе та інших, представлено на рис. 1

Рис.1 Результати розподілу юних спортсменів за шкалами адаптованості, прийняття та не прийняття себе та інших, (n=80)

Як показано на рис. 1, низький рівень адаптованості мав місце у 14 (17,5 %) юних спортсменів, середній рівень – у 56 (70,00 %) обстежених гравців, високий рівень соціально-психологічної адаптованості діагностовано у 10 (12,50 %) юних спортсменів (середні показники за всіма рівнями та шкалами представлено у табл. 1.).

За результатами нашого дослідження, низький рівень прийняття себе мав місце у 11 (13,75 %) юних спортсменів, що дозволяє характеризувати їх, як тих, хто сумнівається в тому, що можуть симпатизувати кому небудь у команді, вважають про себе «Я ніхто», не знають як себе виразити в грі, не знають як проявити свою індивідуальність в колективі. Для такої групи гравців характерно, що вони зневажають або не поважають себе, також, серед таких юних спортсменів є такі, хто вважають себе безнадійними та зневажають своє безсилля, але з собою поробити нічого не можуть. Крім того для таких гравців характерно приймати рішення і тут же їх порушувати, їм не вистачає сили волі, вони часто вважають себе не дуже надійними. Високий рівень не прийняття

себе має місце у 10 (12,5 %) юних спортсменів, що характеризує їх як таких, що не знають собі цінності, вважають себе нічого не вартими, відмічають що їх не сприймають всерйоз. Ставлення інших гравців до себе описують як поблажливі, вважають що тренер та члени команди просто терплять їх. Саме така категорія юних гравців є групою ризику у нашому дослідженні.

Середній рівень прийняття себе, мав місце у 63 (78,75 %) юних спортсменів, саме вони вважають себе привабливими, відмічають, що більшість тих, хто їх знають, добре до них ставляться. В цілому вони вважають себе цікавими особистостями – помітними, привабливими особами. Вони задоволені собою та добре ставляться до себе, відчувають, що міняються, ростуть, дорослішають, помічають, що їх відчуття і ставлення до оточуючого стають більш зрілими, в загалі їм все ясно в собі.

Як показано на рис. 1, високий рівень прийняття інших має місце лише у 13 (16,25 %) юних спортсменів, вони характеризують відносини з тренером та іншими гравцями як теплі, добрі, багато в чому дотримуються поглядів, правил і

переконань своїх членів команди. Відмічають, що люди, як правило, подобаються їм, звичайно вони легко знаходять спільну мову з оточуючими. Відмічають терпимість в своєму ставленні до людей і сприймають кожного такими, які вони є. Характеризують себе товариськими, відкритими людьми, які легко сходяться з іншими.

Конфлікт з оточенням, мав місце у 7 (8,75 %) юних спортсменів і у 2 (2,5 %) юних гравців з низьким рівнем прийняття себе. Таким гравцям не хочеться, щоб члени команди здогадувалися, які вони, що у них на душі, і вони, постаючи перед ними, ховають своє обличчя під маскою. Їх можна характеризувати як стриманих,

замкнених і тих, що не хвилює те, що стосується інших, вони зосереджені на собі, зайняті самі собою, лише своїми думками та відчуттями. Доволі часто, такі гравці схильні бути настороженими з тими, хто чомусь поводить з ними більш по товариському, ніж вони чекають (рис. 1).

Аналіз результатів розподілу юних спортсменів за результатами методики оцінки соціально-психологічної адаптованості, К. Роджерс і Р. Даймонд, в адаптації Т. В. Снегирьової, а саме за шкалами зовнішнього та внутрішнього контролю, емоційного комфорту та дискомфорту, представлено на рис. 2.

Рис.2 Результати розподілу юних спортсменів за шкалами зовнішнього та внутрішнього контролю, емоційного комфорту та дискомфорту, (n=80)

Як показано на рис 2, за шкалою внутрішнього та зовнішнього контролю, у юних спортсменів, які приймали участь у випробуваннях, мали місце такі результати: орієнтація на те, що досягнення життєвої мети залежить від себе самого діагностовано у 64 (80 %) юних спортсменів. Однак на не значному рівні, вони здатні висувати до себе не великі вимоги, часто самі лають себе за те, що роблять, вважають себе винуватими в своїх невдачах. Гравці із середнім рівнем емоційного контролю (66,25 %) вважають себе відповідальними, прагнуть управляти собою і своїми вчинками, прагнуть самостійності, можуть приймати рішення, але не завжди твердо дотримуються їх, в загалі вони діяльні, енергійні, ініціативні,

прагнуть проявляти настирність, наполегливість, упевненість в собі, вміють наполегливо працювати. Саме для гравців із середнім рівнем емоційного контролю характерно покладатися на власні сили. При необхідності вони розраховують на допомогу членів команди.

Слід зазначити, що у групі досліджуваних спортсменів 16 (20 %) мають низький рівень внутрішнього контролю, у 66 (82,5 %) юних спортсменів має місце низький рівень зовнішнього контролю і у 14 (17,5 %) – діагностовано середній рівень зовнішнього контролю. Такі гравці є «групою ризику» в нашому дослідженні, вони вважають, що нічого самі не варті, відчувають свою безпорадність, їм потрібно, щоб хто-небудь був поряд. Часто вони мають

думки, що все марно, відчують себе дуже ніяково, у них виникає бажання кинути займатися спортом. В процесі тренування їм обов'язково потрібні якісь нагадування, підштовхування зі сторони тренера або інших членів команди. Для таких гравців характерно довго роздумувати при прийнятті рішення, як діяти в критичних ситуаціях, а потім вони ще й сумніваюся в правильності своїх рішень. Саме гравці з низьким рівнем зовнішнього та внутрішнього контролю вважають себе невдахами, вважають що їм не щастить. Коли вони повинні щось здійснити, їх охоплює страх перед провалом: «а раптом я не справлюся, раптом у мене не вийде?». Саме такі спортсмени, з низьким рівнем здатності відповідати за свою поведінку, потребують індивідуальної психологічної корекції своїх особистісних особливостей.

Як показано на рис. 2, показники за шкалами емоційного комфорту (оптимізм, врівноваженість) та емоційного дискомфорту (тривожність, турбота або навпаки, апатія) розташувалися таким чином: у 11 (13,75 %) юних спортсменів діагностовано високий рівень емоційного комфорту, у 61 (76,25 %) гравця – середній рівень емоційного комфорту. Спортсмени з високим та середнім рівнем емоційного комфорту легко, вільно, невимушено виражають те, що почувають, вважають себе оптимістами та вірять у краще. Взагалі вони задоволені, врівноважені, спокійні, частіше мають рівний настрій.

За результатами нашого дослідження, у 13 (16,25 %) юних спортсменів діагностовано високий рівень емоційного дискомфорту, у 53 (66,25 %) гравців – середній рівень емоційного дискомфорту, у 8 (10 %) – низький рівень емоційного комфорту. За результатами відповідей, такі спортсмени характеризують себе імпульсивними: поривчастими, нетерплячими. Відмічають, що часто відчують себе приниженими, вибитими із колії: не можуть зібратися, узяти себе в руки, зосередитися, організувати себе. Крім того, для них характерна млявість, апатія. Гравці з низьким рівнем емоційного комфорту, не

дуже довіряють своїм почуттям, бувають часто стривоженими, стурбованими, напруженими, відчують невпевненість в собі (рис. 2).

Аналіз результатів розподілу юних спортсменів за результатами методики оцінки соціально-психологічної адаптованості, К. Роджерс і Р. Даймонд, в адаптації Т. В. Снегірьової, за шкалами домінування, відомості, ескапізму представлено на рис. 3

За результатами нашого дослідження, у 5 (6,25%) юних спортсменів встановлено високий рівень за шкалою відомості, у 65 (81,25 %) досліджуваних гравців середній рівень відомості. Спортсмени з високим та середнім рівнем за шкалою відомості мають мало своїх власних переконань і правил, відчують себе не ведучими, а керованими, їм не завжди вдається мислити і діяти самостійно, вони навіть усвідомлюють, що їх рішення – не власні. Навіть тоді, коли їм здається, що вони вирішують самостійно, вони все ж таки діють під впливом інших. Юних гравців з високим та середнім рівнем за шкалою відомості можна примусити що-небудь зробити, вони поступливі, піддатливі, м'які у відносинах з іншими членами команди.

Як показано на рис. 3, у 7 (8,75 %) юних спортсменів має місце високий рівень за шкалою домінування, у 67 (83,75 %) гравців середній рівень домінування. Гравці з високим та середнім рівнем за шкалою домінування, відчують внутрішню перевагу над іншими, вони честолюбні, та не байдужі до успіхів, похвали, їм важливо бути в числі кращих.

За результатами нашого дослідження, у 34 (42,50 %) юних спортсменів має місце високий рівень за шкалою ескапізму, у 46 (57,5 %) гравців – середній рівень «відходу» від проблем.

Для юних гравців із високим та середнім рівнем ескапізму характерно мріяти, іноді просто серед дня, їм навіть важко повертатися від мрії до дійсності, у них часто буває таке відчуття, ніби вони злі на весь світ, на всіх нападають, часто

«огризаються» при спілкуванні, нікому не дають спуску, можуть «застрягнути» на

якій-небудь образі і в думках намагатися помститися кривднику.

Рис.3 Результати розподілу юних спортсменів за шкалами домінування, веденості, ескапізму, (n=80)

Спортсмени з високим та середнім рівнем ескапізму прагнуть не думати про свої проблеми, їм не вистачає духу зустрітися віч-на-віч з труднощами або ситуацією, яка загрожує ускладненнями, неприємними переживаннями, вони часто вимушені захищати себе, будувати доводи, які їх виправдовують.

Висновки. Аналіз та оцінка показників соціально-психологічної адаптації спортсменів 12-14 років ігрових видів спорту, підтверджує важливість цих психологічних властивостей особистості гравців при розробці програм індивідуальної психологічної підготовки.

В групі досліджуваних спортсменів 12-14 років ігрових видів спорту виявлено юних гравців «групи ризику», для яких характерні низький рівень адаптованості до вимог колективу, високий рівень не прийняття себе та інших, всі ці характеристики у даних спортсменів «групи ризику» поєднуються з високим рівнем емоційного дискомфорту, низьким рівнем зовнішнього та внутрішнього контролю, з високим рівнем відомості, та високим рівнем ескапізму, що в цілому детермінує їх не здатність відповідати за свою поведінку. Індивідуальної корекції особистісних якостей потребують гравці з низьким рівнем соціальної компетентності, такі які піддаються навіюванню і менш

впевненні в успіху своїх дій, надмірно чутливі до критики.

Таким чином, за результатами нашого дослідження, в групі спортсменів 12-14 років ігрових видів спорту є гравці, які потребують корекційної психологічної роботи за індивідуальною програмою, для формування у них, як адекватної самооцінки та здорових форм поведінки, так і високого рівня потреби у досягненні результатів, усвідомленні ресурсних сторін своєї особистості та цінності себе і інших. Результати оцінки соціально-психологічної адаптованості спортсменів 12-14 років ігрових видів спорту слід враховувати при створенні програм психологічної підготовки команди.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку полягають у подальшому вивченні індивідуальних особливостей психологічних характеристик спортсменів 12-14 років в різні періоди річного макроциклу; розробці програми індивідуальної психологічної підготовки спортсменів протягом річного макроциклу.

Конфлікт інтересів. Автори відзначають, що не існує ніякого конфлікту інтересів.

Джерела фінансування. Ця стаття не отримала фінансової підтримки від державної, громадської або комерційної організації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Ажиппо, О.Ю. (2016). Модель залучення дітей та молоді до фізкультурно-спортивної дозвілєвої діяльності. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*, 1(29), 23-27.
- Вознюк, Т.В. (2017). *Сучасні ігрові види спорту: теорія та методика викладання* : навчальний посібник. Вінниця : ФОП Корзун Д.Ю.
- Галецька, І. (2003). Самоефективність у структурі соціально-психологічної адаптації. *Вісник Львівського університету*, Сер. "Філософські науки", 5, 433-442.
- Гант, О., Чжоу, М. (2020). Діагностика когнітивних функцій баскетболістів 12-14 років для індивідуалізації психологічної підготовки. *Спортивні ігри*, 3(17), 4-13. doi:10.15391/si.2020-3.01
- Змановская, Е.В. (2006). *Девантология (Психология отклоняющегося поведения)*. М. : Изд. центр «Академия».
- Ляшенко, В., Кожанова, О., & Корж, Є. (2020). Зв'язок індивідуально-психологічних особливостей спортсменів з результативністю змагальної діяльності. *Слобожанський науково-спортивний вісник*, 1(75), 81-85. doi:10.15391/snsv.2020-1.014
- Помещикова, І.П., Пащенко, Н.О., Кудімова, О.В. (2016). Стан властивостей уваги спортсменів студентської команди. *Здоров'я, спорт, реабілітація*, 4, 51-56.
- Помещикова, І.П., Коваль, М.В., & Кадигроб, Я.Г. (2016). Вплив рівня функцій уваги на ігрові показники спортсменів 12–13 років. *Спортивні ігри*, 2(2), 44-46.

Стаття надійшла до редакції: 02.05.2021

Опубліковано: 01.06.2021

Аннотація. *Гант Е.Е., Гончаренко В.В., Чжоу М. Особенности социально-психологической адаптированности спортсменов 12-14 лет в игровых видах спорта. Цель исследования – оценить уровень социально-психологической адаптированности спортсменов 12-14 лет в игровых видах спорта, для дальнейшей разработки программы индивидуальной психологической подготовки юных игроков. Материал и методы исследования: анализ научно-методической литературы, психодиагностические метод (методика «Методика оценки социально-психологической адаптированности, К. Роджерс и Р. Даймонд», в адаптации Т. В. Снегиревой). Было проведено психодиагностическое обследование спортсменов игровых видов спорта 12-14 лет в количестве 80 человек. Определено, что среди спортсменов 12-14 лет игровых видов спорта есть игроки «группы риска», для которых характерны низкий уровень адаптированности, высокий уровень неприятия себя и других, все эти характеристики у данных спортсменов «группы риска» сочетаются с высоким уровнем эмоционального дискомфорта, низким уровнем внешнего и внутреннего контроля, с высоким уровнем ведомости, и высоким уровнем эскапизма, что в целом детерминируют их не способность отвечать за свое поведение. Установлено, что в группе спортсменов 12-14 лет игровых видов спорта есть игроки с низким уровнем социальной компетентности, именно они нуждаются в коррекционной психологической работе по индивидуальной программе, для формирования у них адекватной самооценки и здоровых форм поведения, высокого уровня потребности в достижении результатов, осознания ресурсных сторон своей личности, осознания ценности себя и других. В группе спортсменов 12-14 лет игровых видов спорта выявлены игроки, нуждающиеся в коррекционной психологической работе по индивидуальной программе, с целью формирования у них адекватной самооценки и здоровых форм поведения, высокого уровня потребности в достижении результатов, осознания ресурсных сторон своей личности, ценности себя и других.*

Ключевые слова: *психологическая подготовка; социально-психологическая подготовка; спортивные игры; юные спортсмены.*

Annotation. *Gant O.E, Honcharenko V.V., Zhou M. Features of social and psychological adaptation of athletes 12-14 years old in team sports. The purpose of the study is to assess the level of social and psychological adaptation of athletes 12-14 years old in team sports, for the further development of a program of individual psychological training for young players. Material and methods of research are analysis of scientific and methodological literature and psychodiagnostic method (methodology "Methodology for assessing socio-psychological adaptation, K. Rogers and R. Diamond", adapted by T. V. Snegireva). A psychodiagnostic examination of 80 athletes of 12-14 years old playing sports was carried out. The analysis and assessment of indicators of socio-psychological adaptation of athletes 12-14 years old in team sports was carried out. It was determined that in the group of athletes 12-14 years there are young players of the "risk group", which are characterized by a low level of adaptation to the requirements of the team, a high level of rejection of themselves and others, all these characteristics in these athletes of the "risk group" are combined with a high level of emotional discomfort, a low level of external and internal control, a high level of statements, and a high level of escapism, which in general determines their ability to take responsibility for their behavior. The results show that individual correction of personality traits is shown to players with a low level of social competence- those who are susceptible to suggestion and are less confident in the success of their actions, are overly sensitive to criticism.*

It is presented that in the group of athletes 12-14 years old playing sports there are players who need corrective psychological work according to an individual program, for the formation of both adequate self-esteem and healthy forms of behavior, a high level of need for achieving results, awareness of the resource sides of their personality, awareness of the value of oneself and others. It is shown that the results of assessing the socio-psychological adaptation of athletes 12-14 years old in team sports should be taken into account when creating programs for the psychological training of a team.

Key words: *psychological training; socio-psychological training; sports games; young athletes.*

References

- Aghyippo, O.Yu. (2016). Model zaluchennya ditej ta molodi do fizkulturno-sportivnoyi dozvillyevoyi diyalnosti [Model of involvement of children and young people in sports and physical leisure activity]. *Fizichne viovannya, sport i kultura zdorov'ya u suchasnomu suspilstvi* [Physical education, sports and culture of health in modern society], no 1(29), 23-27. [in Ukrainian].
- Vozniuk, T.V. (2017). *Suchasni ihrovi vydy sportu: teoriia ta metodyka vykladannia* [Modern game sports: theory and methods of teaching] : Navchalnyi posibnyk. Vinnytsia: FOP Korzun D.Iu. [in Ukrainian].
- Haletska, I. (2003). Sameofektyvnist u strukturi sotsialno-psykholohichnoi adaptatsii [Self-efficacy in the structure of socio-psychological adaptation]. *Visnyk Lvivskoho universytetu* [Bulletin of Lviv University]. Ser. "Filosofski nauky". no 5, 433-442. [in Ukrainian].
- Hant O., Chzhou, M. (2020). Diahnostyka kohnityvnykh funktsii basketbolistiv 12-14 rokiv dlia indyvidualizatsii psykholohichnoi pidhotovky [Diagnosis of cognitive functions of basketball players 12-14 years old for individualization of psychological training]. *Sportyvni ihry* [Sports games], no 3(17), 4-13. doi:10.15391/si.2020-3.01. [in Ukrainian].
- Zmanovskaia, E.V. (2006). *Devyantolohyia (Psykholohyia otkloniaiushchehosia povedenya)* [Deviantology (Psychology of deviant behavior)]. M. : Yzd. tsentr «Akademyia». [In Russian].
- Lyashenko, V., Kozhanova, O., & Korzh, Ye. (2020). Zv'yazok indyvidualno-psyhologichnih osoblivostej sportsmeniv z rezultatyvnyu zmagalnoyi diyalnosti [Connection of individual psychological features of sportsmen with performance of competitive activity]. *Slobozhanskij naukovo-sportyvnyj visnik* [Slobozhanskyi herald of science and sport], no 1(75), 81-85. doi:10.15391/snsv.2020-1.014. [in Ukrainian].

- Pomeshikova, I.P., Pashenko, N.O., Kudimova, O.V. (2016). Stan vlastivostej uvagi basketbolistiv studentskoyi komandi [State of attention properties of student team basketball players], *Zdorove, sport, rehabilitaciya* [Health, sport, rehabilitation], no 4, 51-56. [in Ukrainian].
- Pomeshikova, I.P., Koval, M.V., & Kadigrob, Ya.G. (2016). Vpliv rivnya funkcij uvagi na igrovi pokazniki basketbolistiv 12–13 rokiv [Impact of the level of attention functions on the game performance of 12-13 year old basketball players], *Sportivni igri*, [Sportivni igri], no 2(2), 44-46. [in Ukrainian].

Відомості про авторів / Information about the Authors

Гант Олена Євгенівна: кандидат психологічних наук, доцент, Харківська державна академія фізичної культури: вул. Клочківська 99, Харків, 61058, Україна.

Гант Елена Евгеньевна: кандидат психологических наук, доцент, Харьковская государственная академия физической культуры: ул. Клочковская 99, 61058, г. Харьков, Украина.

Helen Gant: candidate of Psychological Sciences, Associate Professor Kharkiv State Academy of Physical Culture: Klochkivska str. 99, Kharkiv, 61058, Ukraine.

<https://orcid.org/0000-0001-7729-4914>

E-mail: lenaagant@gmail.com

Гончаренко Владислав Віталійович: аспірант, Харківська державна академія фізичної культури: вул. Клочківська 99, Харків, 61058, Україна.

Гончаренко Владислав Витальевич: аспирант, Харьковская государственная академия физической культуры; ул. Клочковская 99, 61058, г. Харьков, Украина.

Honcharenko Vladyslav: graduate student, Kharkiv State Academy of Physical Culture: Klochkivska str. 99, Kharkiv, 61058, Ukraine.

<https://orcid.org/0000-0002-4762-3454>

E-mail: pro.stex01@gmail.com

Чжоу Міньюй: аспірант, Харківська державна академія фізичної культури: вул. Клочківська 99, Харків, 61058, Україна.

Чжоу Миньюй: аспирант, Харьковская государственная академия физической культуры; ул. Клочковская 99, 61058, г. Харьков, Украина.

Zhou Mingyu: graduate student, Kharkiv State Academy of Physical Culture: Klochkivska str. 99, Kharkiv, 61058, Ukraine.

<https://orcid.org/0000-0003-3335-2443>

E-mail: 1139093866@QQ.com